

A szerbség a szerbeskedés és a szerbellenesség között

1.

Vizsgálódásunk tárgya itt három olyan lexéma, amelyeknek a töve azonos, keletkezésük ideje, stílusértékük és jelentésük viszont eltérő, sőt ellentétes konnotációjú. Abból a föltevésből kiindulva, hogy valamely nemzet kultúrájának, sőt sorsának megismerését illetően jelentősége van annak, hogy miként használatos a megnevezésére szolgáló név, milyen jelentésekben, kontextusokban, hogy milyen származékai vannak annak a névnek és milyen konnotációi, a figyelem itt a szerb nyelv három olyan szavára [a *srpstvo*, a *srbovanje* és az *antisrbizam* szavakra] összpontosul, amelyek, ha nem tartoznak is a szerb kultúra legfontosabb kulcsszavai közé, de semmiképpen sem mellékesek e kultúra megértése szempontjából. Ez a három szó eléggé kifejezően bizonyítja azt az ismert tényt, hogy az etnolingvisztikai jelenségek megértéséhez, amellet, hogy tudni kell, *mit* jelent valamely szó, igen fontos tudni azt is, *hogyan* tölti be jelölő funkcióját, és hogy milyen kontextusokban használatos. A kontextusok és a konnotatív vonatkozások pontos meghatározása hozzásegíthet bizonyos esetekben, hogy olyan következtetésekhez jussunk, amelyek nem kizárólag nyelvi természetűek – annak a három szónak az esetében, amelyek e dolgozat címében szerepelnek, ezt szeretném megmutatni.

A szótárak szerint más szláv nyelvekben a *srpstvo* [szerbség] és a *srbovati* [szerbeskedik] (és ennek az igének a főnévi származéka, a *srbovanje* [szerbeskedés]) szavaknak az ekvivalensei körülírások, és ezeknek a nyelveknek többnyire nincsenek olyan megfelelő szavaik sem, amelyek töve az illető nemzet megnevezésére szolgáló etnonima. Ez utóbbi vonatkozásban kivételt képez a szorb és a horvát: a szorbban (K. K. Trofimovič 1974-ben kiadott felsőszorb–orosz szótára szerint) megvan a 'szorb nép' jelentésű *serbowstwo* (arch) és az 'ápolja a [szorb] nemzeti sajátságokat', illetve 'szorb nyelven beszél' jelentésű *serbować*; a horvátban a *hrvatstvo* jelentései 'a horvát nemzeti

érzület erőszakos kinyilvánítása' (V. Anić 1991-ben megjelent *A horvát nyelv szótára* [Rječnik hrvatskoga jezika] szerint), ám abból, hogy a Jugoszláv Tudományos és Művészeti Akadémia által kiadott *A horvát és szerb nyelv szótára* [Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika] nem tartalmazza a *hrvatstvo* [horvátság] és *hrvatovati* [horvátkodik] szavakat, az a következtetés vonható le, hogy ezek újabb keletűek, talán a megfelelő szerb szavak mintájára jöttek létre. A szerb, szorb és horvát mellett említendő a bolgár is, ahol a 'bolgár nemzeti öntudattal rendelkezem, bolgárnak érzem magam' jelentésű *българя* igéből képzett *българеене* mellett *българановицина* vagy *българаницина* is van 'a bolgársághoz való tartozás kulturálatlan kinyilvánítása' jelentésben. „1. a bolgárookra jellemző sajátságok összessége, 2. a bolgár nép, 3. a bolgár területek összessége” (A bolgár nyelv szótára [*Речник на български език*], I. kötet, 1977). A *srpstvo* szónak mint elvont főnévnek a párhuzamai néhány más szláv nyelvben is föllelhetők, pl. *českost* [csehség], *polskość* [lengyelség]. Az *antisrbizam* [szerbellenesség] neologizmus, és a szláv nyelvek legnagyobb szótáraiban nincsenek olyan szavak, amelyek e szó módján keletkeztek, lehetséges, hogy már csak azért sem, mert az *anti*- elemmel kezdődő lexémák között sok az alkalmi jellegű, továbbá az alaki átláthatóságuk is egészen kifejezett. (Ellenben l. *антисловенство* [szovjetellenesség] a legújabb orosz szótárakban is.)

2.

A *srpstvo* [szerbség] szónak legalább három jelentése van. Mint gyűjtőnév megközelítőleg ugyanazt jelenti, mint a „Srbi uzeti u celini” [az összes szerb] szókapcsolat (pl. *Srpstvo živi u nekoliko država* [A szerbség több államban él]). Elvont főnévi értelemben a *srpstvo* jelentése 'a szerbeket jellemző tulajdonságok' (pl. *U tome se ogleda srpstvo* [Ebben nyilvánul meg a szerbség]). Van egy harmadik jelentése is, ez 'a szerb néphez való tartozás érzése' (pl. *Oni drže do svoga srpstva* [Ők ragaszkodnak a szerbségükhöz]). A Matica srpska szótára, a *Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika* két jelentését adja meg: 1. a szerb nép jellemző sajátságai (pl. *U čistom srpstvu ovog sela još su se razaznavale Srbija, Lika i Bosna po prezimenima* [E falu tiszta szerbségében a vezetékneveken még fölismerhető volt Szerbia, Lika és Bosznia] J. Pop[ović]) és 2. a szerb nép, az összes szerb (pl. *Ili je to zar zla sudba razdrobljenoga srpstva da kroz suze samo [...] manifestuje svoju zajednicu osećanja* [Vagy a szétszórattott szerbség balsorsa talán, hogy csak könnyein keresztül [...] juttassa kifejezésre érzéseinek egységességét] BK [Brankovo kolo] 1906).¹

A *srpstvo* [szerbség] szó valamennyi említett jelentése manapság már kissé régiesnek hat. Évtizedekig a politikai megbélyegzés kisebb-nagyobb

¹ A továbbiakban itt ez a szó *srpstvo* alakban szerepel, ha többjelentésű mivoltában foglalkozunk is vele; jelentései között csak egyik a gyűjtőnév értékű *Srpstvo* etnonima.

kockázatát vonta maga után a szerbség valamelyest is erőteljesebb kinyilvánítása, és ez sajátosság formában még napjainkban is tart. Ez ahhoz vezetett, hogy mind kevésbé volt használatos a *srpstvo* szó, továbbá hogy bekerült a stilisztikai többletértékkel bíró szavak osztályába, valamelyest archaikus, ha nem egyenest patetikus árnyalattal. Mindamellettt tévedés lenne a *srpstvo* fogalmi tartalmában túlhangsúlyozni a lehetséges stilisztikai többletértéket. A *srpstvo* szó valamennyi említett jelentése azon alapszik, hogy egyetlen más szóval sem helyettesíthető még olyankor sem, ha van hasonló jelentésű szó vagy szóalak. Például a *Srbi* [szerbek] többes számú szóalaktól eltérően a *Srpstvo* gyűjtőnév (mint a *porodica* [család], *rod* [nemzetiség, törzs], *narod* [nép]), jelentése 'a szerbek, bárhol is élnek, a közöttük levő különbségekre való tekintet nélkül', és ilyenkor a szó gyűjtőnév jellege a pluralizáció letiltása révén válik morfológiailag kifejezetté.

3.

A *srbovanje* [szerbeskedés] napjainkban általában a szerbségnek és/vagy az egész szerbséghez való tartozásnak a kritikátlan magasztalását jelenti. A *srbovanje* a *srbovati* [szerbeskedik] ige főnévi származéka, amelynek jelentését a Matica srpska szótára ekképpen adja meg: 'a szerbségét hangsúlyozza és erőteljesen kinyilvánítja szerb mivoltát', és a következő példákkal illusztrálja: „*U nas se oko četrdesetih godina prošlog veka [...] srbovalo* [A múlt század negyvenes éveiben nálunk [...] szerbeskedtek]” (Skerl[ić]), „*Lako je srbovati gore u Podgorici* [Könnyű odafönt Podgoricában szerbeskedni]” (Ćop[ić]). A *srbovanje* szóhoz manapság általában negatív érzelmi többlettartalom társul, ami abból ered, hogy az axiológiailag hangsúlyos lexika körébe tartozó excesszív jelentésű szavaknak, hacsak nem kapcsolódtak lexikális elatívumokhoz (pl. *premio* [kb. 'végtelenül kedves'], *predivan* ['gyönyörűség'], *predrag* ['forrón szeretett'] és hasonló), negatív felhangjuk van a dolgok természetéből fakadóan, ami minden túlzást és mértéktelenséget kísér, illetve ami ellentét a mértékletességnek és szerénységnek, azaz az olyan tulajdonságoknak, amelyek erénynek minősülnek (*preskup* ['túl drága'], *pretežak* ['túl nehéz'] és hasonló), de ugyanakkor *kratak* ['rövid'], *brbljiv* ['fecsegő'] *prejesti se* ['túl sokat eszik'] és hasonló).

A szerbeskedés mint a közösségi magatartás egyik formája többarcú és többindítékú jelenség. El lehetne készíteni a szerbeskedés különböző típusainak részletes rendszerezését: a kávéházitól, a folklór jellegűtől, a politikaitól vagy a filológiai (politikai vagy másféle háttérrel – l. erről a *Jezik danas* 1998/8. számában megjelent kritikát), pl. a reakciós szerbeskedésig, amelyet traumatikus, pl. háborús életélmények váltanak ki az egyénben, vagy amely válaszreakció a szűkebb vagy tágabb környezet szerbellenes viselkedésére; a többé-kevésbé értelmetlen szerbeskedéstől, amely az asszimilációra össz-

pontosít, s amely esetenként naiv, romantikus dicsőítése a szerbségnek – az agresszív és destruktív megnyilvánulási formáig. Tekintve, hogy mindezeket ezúttal lehetetlen arányos részletességgel áttekinteni, a továbbiakban a szerbeskedésnek azzal a formájával foglalkozom csupán, amely a szerbség tisztasága iránti túlhangsúlyozott elvárásokra irányul, és amely eléggé kifejezetten jelen van az intellektuális szerbeskedésben.

4.

A szerbeskedés egyik eléggé elterjedt sajátossága a kizárólagosság és a két-pólusú kategóriákban való sematikus gondolkodásra való hajlam: *mi és ők, miénk és övék, igazi és hamis, tiszta és vegyes, mostani és régi, tősgyökeres és idegen* és hasonlóak. A fekete-fehér kontrasztban való létértelmezések eleve hatásosabbak, mint az árnyaltabbak, könnyebb őket előadni, könnyebb megjegyezni és továbbadni is, effektívebbek, jól ismert poétikai alakzatokkal is könnyebben párhuzamba állíthatók, azonban igen gyakran túlonként leegyszerűsített és ezáltal pontatlan képet festenek az életről, amelynek mindenkori jellemzője az árnyalatok és az átmeneti jelenségek rendkívüli gazdagsága. A tiszta szerbséghez való ragaszkodás, amely azzal társul, hogy elhajlásnak minősít mindent, ami azon kívül való, és amitől elhatárolja magát, az ilyen szerbeskedés olyan gondolkodási modell, amely régóta meglehetősen elterjedt a szerbek körében, habár a szerbséget mind etnokulturális, mind nemzeti-közöségi tartalmaiban szegényíti.

Szétválasztani egymástól a szerbségben azt, ami benne centrális, illetve többé-kevésbé perifériális, mindenképpen fontos, sőt állandóan, mind körülményektől oda kell figyelni a szerbség perifériális alakzatainak sokféleségére, ám nem a célból, hogy a központi magról lehántsuk, amputáljuk a perifériáját, esetleg a közvetlen határjelenségeit, hanem azért, hogy ez a mag minél jobban megerősödjék. A tiszta szerbséghez való végsőig következetes ragaszkodás gyakorlatilag a szerbség tagadásához vezet, mert előbb-utóbb szembe találja magát azzal a fölismeréssel, hogy a föld kerekén ilyen abszolút tiszta jelenség nincsen. Miként példának okáért a nyelvtipológia is régen tudja, hogy nincs olyan nyelv, amely minden vonatkozásában egyetlen nyelvtípus megtestesítője – minden nyelvben megtalálható több-kevesebb olyan vonás, amely más típusokat jellemez. Ugyanúgy illuzórikus volna olyan egyén, ill. csoport után kutatni, amely minden elképzelhető szempontból (kinézésre, viselkedésre, jellemre, származásra stb.) megtestesítője a szerbségnek, (ami különben ugyanúgy érvényes a szlovénségre, németségre stb. is), annál is inkább, mert az ilyen fogalmakat tartalmilag szabály szerint maguktól értetődőeknek vesszük, értelmük kifejtett formában, amely szélesebb körben elterjedt és elfogadott volna, nincs meghatározva.

Ezzel szemben az az álláspont, hogy valamilyen fokon hozzátartozik a szerbséghez az is, ami akár csak kisebb részben is jellemző rá (annak tagadása nélkül, ami viszont abban nem szerb!), viszont megőrizhető és erősíthető, olyan gondolati mintát jelent, amely a szerbség fogalmi magja számára szélesebb és erősebb alapokat, egyúttal szilárdabb jövőt biztosít. Ha a szerb nép, különösen pedig a szerb értelmiségiek és politikusok terjesztenék és ápolnák azt az eszmét, hogy a szerbség egységességéről egy szűkebb és egy tágabb értelemben is lehet gondolkodni, bizonyára nem váltak volna le a szerb nemzetestről a katolikus és a mohamedán vallású szerbek, nem lett volna, vagy legalábbis kisebb mértékű lett volna a huzakodás a szerbiai szerbek és a Szerbián kívül élő szerbek, a horvátországi, Crna Gora-i, hercegovinai és boszniai szerbek között, könnyebb lenne megérteni a Boka Kotorska-i népesség helyzetét a szerb etnikum keretében, továbbá a diaszpórában élő szerbekét és azokat a szerbekét is, akik gyökereikkel részben valamely másik, pl. az orosz, szlovén, horvát, zsidó, német, cincár, cigány, vlach etnikumhoz kötődnek, könnyebb lenne megtalálni a helyét a szerbség egészén belül a hívő szerbek mellett az ateista szerbeknek, kisebb lenne az esélye annak, hogy időnként elpolitizálódjék az *e-ző* és az *ije-ző* nyelvjárásban beszélő szerbek közötti vagy a cirill ábécét, illetve a latin ábécét használók közötti különbségtéves és más vonatkozások. Sokszor jóval könnyebb (ha nem helyes is) elvetni valamit, ahelyett, hogy megpróbálnánk megérteni, elfogadni, befogadni. A szerbség különböző részei között vannak erőteljesebben és lazábban körülhatárolhatóak. A nemzeti hovatartozás érzése a dolgok természetéből adódóan nem egyforma hévvel lángol mindenkiben, egyéni és társadalmi csoportok, régiók között különbség van. Hogy a népnévként is, elvont főnévként is használatos *srpstvo* szó fogalmi tartalmának állandó szűkülését elkerüljük, egyik feltétele bizonyára: megszabadulni attól az eléggé belénk rögződött szokástól, hogy azt, ami csak részben szerb, könnyedén nem-szerbnek minősítjük; az ilyen gondolkodásmódot föl kell hogy váltsa az az elv, miszerint *a szerbség periferiális alakjainak gazdagságában is a szerbség gazdagságát kell látnunk*. Ez nehezebben járható út, ami azt is jelentheti, hogy helyesebb irányba vezet. A periferiálisnak a centrálissal szemben a szerbség fogalmi tartalmában nincsen semmiféle értékelő jellege. Különbözik pedig közismert az újszövetségi példázat arról, hogyan válhat a mellékes fontossá és fordítva. A fönti modell, amely szerint a szerbség olyan etnokulturális jelenség, amelynek magját és lépcsőzetesen tagolt periferiáját módszeresen vizsgálni és ápolni kell, s nem automatikusan szűkíteni és kirekeszteni, kifejthető konceptuális apparátus és a nyelvtudomány prototípus-elméletének módszerei segítségével, ahol is ugyancsak arról van szó, hogy a prototipikusnak a többé-kevésbé periferiálistól való megkülönböztetése a *belső* tagoltságnak az értelmezésére irányul, és nem arra, hogy szembeállítsa egymással a prototipikust és a periferiálist mint különálló

jelenségeket. Ez az elemzés itt, sajnos, a jelen fejtegetés behatároltsága miatt nem végezhető el, s arra sincs ezúttal lehetőség, hogy a szerbség fogalmát a komponenciális elemzés módszerével analizáljuk (egyébként N. I. Tolsztoj hasonló elképzeléstől indítatva a kilencvenes évek elején ugyancsak lingvisztikai módszer, a komponenciális elemzés alkalmazása mellett érvelt a nemzeti kultúrák lényegi vonásainak meghatározását illetően), habár meggyőződésem, rendkívül hasznos lenne ezen a módon átvizsgálni a szerbség (mint elvont főnév) fogalmi tartalmát, meghatározni összetevőit, azok szerveződésmódját és hierarchiájukat, e főnév jelentésének központi magját és másodlagos vonatkozásait, a *srpsstvo* lexéma denotátumát és értelmét (szignifikátumát), továbbá a hozzá kapcsolódó konnotatív tartalmakat. Egy ilyen elemzéstől, bár vannak másféle vizsgálati források és módszerek is, elvárható lenne, hogy a nyelv felől közelítve rámutasson arra, hogy miben rejlik a szerb nemzeti identitás lényege. Jelen fejtegetéseim azt célozzák, hogy ilyen vizsgálatokra sor kerüljön, lehetőség szerint a követhető irány megjelölésével együtt.

Az etnokulturális vonatkozásban mérvadó szókészlet konceptuális elemzése objektívizálhatná azokat a fogalmakat, amelyeket általában kizárólag pozitív (vagy csak negatív) előjellel használunk, a jó oldala mellett a gyengébbet is, ezzel rámutathatna az olyan jelenségekre, amelyeket valamely etnikai közösség föl kell hogy adjon. Ha jeles személyiségeit egy nép követendő példaképnek tekinti, olyanoknak tartja őket, akikkel büszkélkedhet, akkor tanulságos nem megfelelni azokról a személyekről sem, akik valamely tettükkel negatív példaként szolgálhatnak. Az ilyenekről való hallgatás kritikátlanságot és megalapozatlan büszkeséget szül, megmerevedett mitológiát, amely az idő múlásával mind fájdalmasabban szembesül a valósággal. Minden népnek vannak sztereotípiái másikról is, önmagáról is, de fontos, hogy ezek a sztereotípiák ne legyenek túl elnagyoltak és merevek, hanem hogy rendelkezzenek legalább minimális árnyaltsággal és rugalmas stabilitással, amely biztosítja a jelen valóságával való jobb kapcsolatot, s amellel szilárdan támaszkodik a legjobb hagyományokra.

Mint minden, a szerbség fogalma is változhat, bizonyára változnia is kell, egyebek mellett azért is, mert ha valaki meg akarja találni a helyét a világban, de változtatni nem tud rajta, annak, ha a legkisebb mértékben is, alkalmazkodnia kell hozzá. Azonban a modern szerbség irányában való fejlődésnek átgondoltnak kell lennie, fokozatosnak, tudatosítva, hogy feltétlenül meg kell őrizni a nemzeti azonosság folyamatosságát és központi sajátosságait, hogy ez a fejlődés belső, magából a szerbségből fakadó és indíttatású legyen, és ne ilyen-olyan nagyhatalmi ideológiák repülő komesszárjainak instrukciói alakítsák, hogy a modern szerbség formálódásának útja az önépítés és kiteljesedés útja legyen, ne pedig a leépülés és a politikai eszközökkel történő megrendszabályozottságé.

5.

Az *antisrbizam* [szerbellenesség] a szerbség és szerbeskedés antipódusa. Ez a szó még nem került be a szótárakba, és úgy tűnik, nem látják szívesen a médiákban sem², amelyek pedig Szerbiában a huszonegyedik század elején szinte kivétel nélkül „politikailag korrektek”. Nem található meg sem az interneten, sem a Nemzeti Könyvtár elektronikus adatbázisában (keresés kulcsszó alapján). Hasonló jelentésű a régibb keletű, gyakorlatilag ma már használaton kívüli *srbožderstvo* [szerbgyűlölet] (l. A Matica srpska szótárát [RMS]), amely a *srbožder* [szerbgyűlölő] származéka (és valószínűleg a német *Serbenfressen* hatására keletkezett, l. A Jugoszláv Tudományos és Művészeti Akadémia szótárát [RJAZU]). A szerbben is, mint sok más európai nyelvben nagyjából hasonló jelentésűek a *-fob* utótagú szóösszetételek (pl. *germanofob* [németgyűlölő]).

A média hatása a közvélemény formálásában napjainkban nagyobb mint valaha, nemcsak a nyelvi szennyezettség kritikus sűrűsége, azaz a politikai, kommersziális és más jellegű (dez)információk hatalmas áradata miatt, amelyben korunk embere fuldoklik, hanem azoknak az ügynökségeknek tökélyre vitt módszerei miatt is, amely ügynökségek arra specializálódtak, hogy ha jól megfizetik őket, elhittessék a világgal: a fekete fehér vagy fordítva; azaz korunk *szókufárainak* (Kor. 2, 17) (tkp. [azoknak,] „akik meghamisítják az Isten igéjét” [a ford. megj.] tökélyre vitt mesterségbeli fölkészültsége miatt.

A 20. század végén a világ geopolitikai térképét átrajzolni hivatott nagy tervekhez a szerbek különböző okokból nem akartak és/vagy nem tudtak alkalmazkodni, hacsak nem volt már előre nekik szánva a negatív példa (a „kitagadott” nép) szerepe, amely népet, a többiek okulására, meg kell büntetni. Az egzekútor államok a szerbség módszeres befektetésével alaposan fölkészítették a közvéleményt, hogy támogassa a büntető hadjáratot, amely alkalom volt egyúttal egy nagy, élőben lefolytatott hadgyakorlatra, arra, hogy igazolják egy nagy katonai szövetség létjogosultságát, új katonai támaszpontok és természeti erőforrások elfoglalását.

Ha az *anti...izam* [anti...izmus] típusú szóelemek népnevekkel állnak együtt (pl. a zsidókra vonatkozóan az *anticionizam* [anticionizmus], amelyek jelentése 'az illető néppel szembeni negatív érzelmek megléte, ill. keltése más népek tagjai részéről', akkor sok ország médiájából való nagyszámú szomorú példa arról tanúskodik, hogy a kilencvenes években világméretűvé gerjedt a

² Amikor például az antifasizmus világnapja (2001. november 10.) alkalmából T. Križanić asszony és A. Izrael úr részéről a szerbeket az az általánosított vád érte, hogy antiszemiták és cigányellenesek, „Szerbellenesség Szerbiában?” címmel jegyzetet küldtem a Politikának, az november 14-én megváltoztatott címmel („Alaptalan vádak”) jelent meg.

szerbellenesség, amely a Jugoszlávia elleni 1999-es hadüzenet nélküli háború idején érte el tetőpontját.

Habár ez a nyilvános beszéddel való méreteiben eladdig példátlan visszaélés és egy népek – mielőtt bombákat szórtak volna rá – szavakkal való gyilkolása gondos tanulmányozást és monografikus földolgozást követel, a szociolingvisták közül sem Jugoszláviában, sem külföldön senki sem fordított rá, legföljebb csak annyi figyelmet, hogy esetleg megemlítette. Nehezen hihető, hogy ez a probléma észrevétlen maradt, de elhallgatása a tudományos elit és meghatározott politikai erők együttműködési készségének egyik újabb formája. A szerbiai rendszerváltás után (az új hatalom a nemzeti értékeket és érdekeket ellentétesen magyarázza, mint az előző), a szerbellenesség súlypontja Szerbiába tevődött át, ahol is mind gyakrabban vonnak párhuzamot a szerbek és a néhai fasiszta és nacionalista államok népessége között, pártfogásra lelnek az olyan gondolatok, mint a szerbek ideiglenes kiváltása a kollektív bűnösség vádjá alól mindazoknak a kiadatásával, akiket a világ urainak bírósága követel, a nemzeti vagyoni kiárusítása hosszú távú (nemzeti?) érdekek nevében, mesterségesen és erőszakosan felszínre kerül, ill. hangsúlyt kap a kisebbségek kérdése, támogatásra találnak a különböző alternatív társadalmi csoportok, a szerb pravoszláv egyház alsó papságát, de egyes neves püspököket is az anticionizmus vádjá éri, minden megragadható alkalommal szóba kerül a Szerbiában tapasztalható zsidó- és cigányellenesség, az egészséges nemzeti öntudat ápolása könnyen sovinizmusnak, ha nem egyenesen rasszizmusnak minősül, módszeresen elködösítik azt a tényt, hogy a hágai vádak formálisan egyének ellen irányulnak ugyan, de olyan megfogalmazásokat tartalmaznak, amelyekkel az egész szerb népet, de legalábbis a többséget besározzák stb. stb. Tíz-egynéhány évvel ezelőtt még a külföldi médiákban (nem ok nélkül) sokat írtak a szerbek homogenizálódásáról (sok esetben ok nélkül) olyanformán, mint ami veszélyt rejt magában a már ugyancsak homogenizálódott szomszédaira nézve, most viszont a szerbek mindenféle „heterogenizálása” folyik (természetesen a szomszédaié nem), vagyis különböző alapokon való megosztásuk, amit a médiák, ha egyáltalán fordítanak rá figyelmet, progresszív folyamatként mutatnak be.

A szerbellenesség jelensége szemmel látható tény, azaz nincs szükség rá, hogy valamilyen logikai érveléssel bizonyítani kelljen, elég, ha beleolvassunk az újságokba vagy bekapcsoljuk a rádiót. E tény explicit megnevezésétől tartózkodnak, hogy minél később kerüljön sor a vele való szembesülésre, vagyis hogy változatos megjelenési formáin keresztül akadálytalanul, minél hosszabban fejtse ki hatását. Mintha az lenne a cél, hogy a szerbellenesség a szerb önpusztítás alakját vegye föl. A szerbeket tíz éve sújtó gyötrelmeken túl, amit a horvátországi és boszniai háborúk okoztak, valamint a szankciók, a bombázások, a meglehetősen korrupt és eléggé privatizált államapparátus –

amelyet fölvalt egy sok tekintetben az elődjénél jobbnak nem látszó újabb –, a szegénységben sínylődés és végezetül a vereség, amely megsemmisítette még az ország nevét is és a szuverén állam szinte minden szimbólumát, a kilátástalanság stb., mindezek mellett most itt van ez az idea, hogy az összes bajért legfőképpen – ha nem kizárólag – maguk a szerbek felelősek, és hogy a bűnük elől csak úgy menekülhetnek, ha saját maguktól elmenekülnek, ha megtagadják szerbségüket, és leborulnak a modern aranyborjú előtt.

Ezért, és nem pusztán azért, mert a dolgokat helyes a nevükön nevezni, a *antisrbizam* [szerbellenesség] szója is éppúgy szükség van, mint ahogy valamely betegségből való kigyógyuláshoz is ismernünk kell a kór nevét.

A *srbstvo* [szerbség] szó használatának a jövőben akkor lesz értelme valójában, ha mind kevesebbszer lesz szükség a *srbovanje* [szerbeskedés] és az *antisrbizam* [szerbellenesség] szavakra.

2002. március 24.

